

prof. dr hab. Małgorzata Sugiera
Katedra Performatyki WP UJ
malgorzata.sugiera@uj.edu.pl

Nowe koncepcje wspólnot więcej-niż-ludzkich w ekologicznych fabulacjach spekulatywnych

Seminarium

w ramach Social (r)Evolutions Lab POB FutureSoc

Badacze z różnych dyscyplin humanistyki coraz częściej powtarzają, że ściśle ze sobą powiązany kryzys ekologiczny i ekonomiczny należy rozpatrywać o wiele szerzej - jako kryzys samych podstaw zachodniej kultury i nauki, któremu towarzyszy równie poważny kryzys wyobraźni. Amerykańska specjalistka od postkolonialnej literatury Elizabeth M. DeLoughrey w *Allegories of the Anthropocene* (2019) wiąże źródła tego szeroko rozumianego kryzysu z nową formą klimatycznego determinizmu w postaci matematycznego modelowania jako uniwersalnego narzędzia przewidywania politycznej, społecznej i kulturowej przyszłości. Takie modelowanie nie tylko releguje ludzką sprawczość do przypisów, lecz również usuwa w cień możliwe procesy zmian kulturowych norm i praktyk, tym samym całkowicie ignorując twórczy potencjał naszej wyobraźni. Z kolei hindusko-bengalski pisarz Amitav Ghosh podkreśla w swojej eseistycznej książce *The Great Derangement: Climate Change and the Unthinkable* (2016), że zmiany klimatu to istotne wyzwanie także dla współczesnej literatury. Jak bowiem Ghosh pokazuje, odwołując się do własnego przykładu, powieściowe formy i konwencje, a nawet język opisujący doświadczenia i afekty, to dziedzictwo realistycznej powieści z XIX wieku i typowej dla niej zasady przedstawiania „the regularity of bourgeois life”. Stawiają one opór w chwili, kiedy chodzi o trudne do przewidzenia, nagłe i gwałtowne efekty zmian klimatu czy takie zjawiska długiego trwania, jak procesy geologiczne czy działanie „powolnej przemocy” (Rob Nixon). Podobny opór w dziedzinie sztuk wizualnych i mediów odnotowuje również T. J. Demos w *Against the Anthropocene: Visual Culture and Environment Today* (2017). Nic zatem dziwnego, że mnożą się dziś projekty badawcze i artystyczne, które stawiają sobie za cel tak zwaną dekolonializację wyobraźni. Nie tylko wyzwolenie jej od dominacji matematycznego modelowania i związanej z nim perspektywy chronobiopolitycznej, lecz także od pozornego uniwersalizmu eurocentrycznego myślenia przez otwarcie na odmienne onto-epistemologie i praktyki życiowe w ramach wspólnego pluriwersum.

Przyjrzenie się z bliska projektom badawczym i artystycznym tego typu, w których pojawiają się nowe koncepcje wspólnot to właśnie podstawowy cel planowanego seminarium. Ich określenie jako wspólnot „więcej-niż-ludzkich” oznacza, że chodzić będzie o takie inter-relacje i intra-relacje (Karen Barad), które nie ograniczają się do ujmowanych jako odrębny gatunek ludzi, lecz uwzględniają ich dynamiczne i polifoniczne związki z bytami i zjawiskami biologicznymi, geologicznymi i technologicznymi. Człowiek wtedy to już nie „Man”, ani nawet „the Human” - to „human but not only”, jak proponuje antropolożka Marisol de la Cadena z perspektywy tego, co nazywa Athropo-not-seen. Natomiast termin „spekulatywne fabulacje” (zamiast choćby równie popularnej nazwy „spekulatywne fikcje”), który pojawił się w tytule seminarium, to próba stworzenia bardziej pojemnej

kategorii, obejmującej zarówno dyskursy artystyczne i naukowe, jak i formy i formaty powstające na ich pograniczach (mockument, kontradycjonalność czy spekulatywne archiwa). Jedynym tytułem przykładu można tu wymienić takie powieści, jak *New York 2140* (2017) Kima Stanleya Robinsona, *Animal's People* (dzieci Apokalipsy, 2007) Indry Sinha czy *Salt Fish Girl* (2002) Larissy Lai; filmy *The Host* (2006), *Snowpiercer* (2013) i *Okja* Joon-ho Bonga, mockument *Wiek głupoty* (2009) Franny Amstrong, dokument *Into Eternity* (2010) Michaela Madsena czy *Kłamcy klimatyczni* (2020) Madsa Ellesoe; prace prezentowane w ramach projektu *Plastyczność planety* (2019-2020) w CSW Zamek Ujazdowski w Warszawie, instalacja *Umwelt* (2019) Pierre'a Huyghe czy *E-Waste* (2014) Katherine Behar.

Seminarium *Nowe koncepcje wspólnot więcej-niż-ludzkich w ekologicznych spekulacjach fabularnych*, czyli grupa 12-15 zainteresowanych sformułowanymi powyżej zagadnieniami młodszych i starszych badaczy, spotykać się będzie co miesiąc w letnim i zimowym semestrze 2021 roku. Planowane są również (zdalne) spotkania z takimi badaczami, jak Joanna Zylinska, która wydała ostatnio *AI Art: Machine Visions and Warped Dreams* (2020), Julietta Singh, autorka pracy *Unthinking Mastery: Dehumanism and Decolonial Entanglements* (2018), czy wspomniany już T.J. Demos, zajmujący się kwestią relacji między estetyką a polityczną ekologią w szerokim sensie i ich projektami sprawiedliwej przyszłości w *Beyond the World's End: Arts of Living at the Crossing* (2020). Wymiernym celem seminarium będzie przygotowanie i wydanie w pierwszym półroczu 2022 monografii zbiorowej w przedyskutowanym na kolejnych spotkaniach (głównie w semestrze zimowym 2021) kształcie. Część materiałów zostanie też wykorzystana w bezpłatnym kursie online MOOC, dostępnym na platformie Copernicus College, gdzie w tej chwili można się już zapoznać z kursem Człowiek i społeczeństwo w obliczu nowych technologii, pierwszym tego typu, który powstał z inicjatywy POB FutureSOC.

Wszyscy zainteresowani udziałem w pracach seminarium proszeni są o kontakt mejlowy do 28 lutego 2021 roku (malgorzata.sugiera@uj.edu.pl), a także rozpowszechnienie tego zaproszenia wśród innych potencjalnych uczestników seminarium (nie tylko z Uniwersytetu Jagiellońskiego).

